

Nález Ústavního soudu ČSFR ze dne 21.12.1992, sp. zn. I. ÚS 597/92, ECLI:CZ:US:1992:ÚS.597.1992.1

Číslo: 50/1993

Právní věta: Nález Ústavního soudu ČSFR, uveřejněný pod č. 16/1992 Sbírky usnesení a nálezů Ústavního soudu ČSFR

Soud: Ústavní soud ČSFR

Datum rozhodnutí: 21.12.1992

Spisová značka: I. ÚS 597/92

Číslo rozhodnutí: 50

Číslo sešitu: 7-8

Typ rozhodnutí: Nález

Hesla: Řízení před soudem

Předpisy: 23/1991 Sb. 87/1991 Sb.

Druh:

Sbírkový text rozhodnutí:

PŘÍLOHA

Nález Ústavního soudu ČSFR, uveřejněný pod č. 16/1992

Sbírky usnesení a nálezů Ústavního soudu ČSFR 1)

(Nález bývalého Ústavního soudu České a Slovenské Federativní Republiky /I. senátu/ z 21.12.1992, I ÚS 597/92)

Ve věci stěžovatelky H. S., zastoupené advokátem JUDr. V. K., proti Krajskému soudu v Ostravě, za účasti Okresního soudu v Olomouci a manželů M., bylo rozhodnuto o ústavní stížnosti proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě, sp. zn. 9 Co 253/92, nálezem senátu I. Ústavního soudu ČSFR s tímto výrokem:

„Rozsudek Krajského soudu v Ostravě, sp. zn. 9 Co 253/92, ve věci navrhovatelky H. S., zastoupené JUDr. V. K., proti F. a I. M., o vydání nemovitosti podle zákona č. 87/1991 Sb., není v souladu s čl. 11 odst. 1, první a druhá věta, ústavního zákona č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod. V ostatním se ústavní stížnost zamítá. Stížností napadený rozsudek Krajského soudu v Ostravě, sp. zn. 9 Co 253/92 ze 16. 6.1992, se podle ustanovení § 63 odst. 2 zákona č. 491/1991 Sb. zrušuje.“

Z odůvodnění:

Navrhovatelka se domáhala ústavní stížnosti ze dne 24. 9. 1992 zrušení rozsudku Krajského soudu v Ostravě, sp. zn. 9 Co 253/92 ze 16. 6. 1992, kterým byl potvrzen rozsudek Okresního soudu v Olomouci, sp. zn. 13 C 138/92 z 26. 2.1992, a to pro porušení základních lidských práv, stanovených ústavním zákonem č. 23/1991 Sb. a obsažených v Listině práv a svobod v čl.11 odst. 1 a 4, v čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3. Porušení uvedených základních práv spatřovala navrhovatelka v tom, že aniž by se odvolací soud zabýval skutkovou podstatou žalobního návrhu, potvrdil rozsudek okresního soudu se zdůvodněním, že navrhovatelka měla žalovat na uzavření dohody o vydání věci a nikoli její vydání, a dále proto, že zákon č. 115/1948 Sb. sice byl vydán dne 28. 4.1948, ale se zpětnou účinností k datu 1. 1. 1948; nespadá proto do rozhodné doby podle zákona č. 87/1991 Sb. a z toho důvodu se na projednávaný případ tento zákon nemůže vztahovat.

Senát Ústavního soudu ČSFR na neveřejném jednání dne 2. 12. 1992 přijal ústavní stížnost k ústnímu jednání. Po prostudování skutkových zjištění, po obeznámení se s obsahem spisů a po projednání věci dospěl k těmto závěrům:

Ústavní soud ČSFR se ve svém rozhodování zaměřil pouze na ústavně právní stránku věci, tedy na právní argumentaci rozsudku krajského soudu, porušující základní lidská práva ve smyslu Listiny základních práv a svobod. Není jeho kompetencí, aby zkoumal skutkovou podstatu, která byla předmětem dokazování okresního soudu a kterou krajský soud jako soud odvolací ze svého rozhodování úplně vyloučil. Je však nepochybné, že žalobě ve věci je možné vyhovět pouze tehdy, pokud se řádným dokazováním zjistí okolnosti předpokládané ustanovením § 4 odst. 2 zákona č. 87/1991 Sb.

Krajský soud dovedl, že návrhu navrhovatelky nelze vyhovět z důvodů formálních, které spatřuje v tom, že navrhovatelka nerespektovala postup podle ustanovení § 5 odst. 3 zákona č. 87/1991 Sb. Podle tohoto ustanovení, jak dále uvádí soud, je základním předpokladem pro vydání věci uzavření dohody mezi osobou povinnou a osobou oprávněnou. Soud dále dovozuje, že předmětem řízení v souladu s koncepcí zákona mělo být nahrazení chybějícího projevu vůle a tudíž obsahem petitu na zahájení řízení měla být na místo povinnosti věc vydat povinnost uzavřít příslušnou dohodu.

Text zákona připouští dva možné výklady. Podle názoru, citovaného v rozsudku krajského soudu i v části odborného tisku, se přesouvá základní předpoklad vydání věci na techniku jeho vlastního provedení, aniž by přihlížel ke znění § 5 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb., podle něhož je možný výklad opírající se o tvrzení, že jedinými předpoklady nároku na vydání věci jsou: písemná výzva oprávněné osoby povinné osobě, prokázání nároku na vydání věci a uvedení způsobu jejího převzetí státem.

Paragraf 5 odst. 2 zákona č. 87/1991 Sb. stanoví lhůtu šesti měsíců od účinnosti zákona k provedení výzvy. Pouze na ustanovení tohoto odstavce se odvolává odst. 4 téhož ustanovení, kdy při nevyhovění výzvě na vydání věci ze strany povinné osoby může oprávněná osoba uplatnit své nároky u soudu ve lhůtě jednoho roku od účinnosti zákona. Není bez významu, že § 5 odst. 5 zákona č. 87/1991 Sb., který upravuje právo na soudní ochranu, odkazuje výslovně jen na odstavec 2 tohoto ustanovení, tj. na vydání věci a ne na odstavec 3, tj. na požadavek uzavření smlouvy.

Citovaný § 5 v odst. 1 a 2 hovoří výlučně o vydání věci. Pravomocný rozsudek na vydání věci sám zakládá právo na změnu zápisů vlastníků v evidenci nemovitosti, neboť enunciatem o vydání věci nahrazuje právě nutnost uzavření dohody, které je pak nahrazeno zápisem o předání a převzetí. Nelze ani vyloučit žalobu na uzavření dohody a vydání věci, i když tím v procesu vlastního vydání věci dochází ke zpomalení řešení restitučních nároků, protože by bylo třeba nejprve žalovat na uzavření smlouvy a potom znova na splnění povinnosti z takto uzavřené smlouvy.

Jelikož zákon nevylučuje jednoznačně některý z uvedených postupů a soud v řízení podle ustanovení § 5 odst. 5 zákona č. 87/1991 Sb. zastává jiný právní názor na volbu možného postupu než žalobce, je soud povinen žalobce vyzvat k úpravě petitu. Nedodržení takového postupu a zamítnutí žaloby pouze z formálních důvodů je porušením principu plné ochrany vlastnického práva ve smyslu ustanovení čl. 11 odst. 1 ústavního zákona č. 23/1991 Sb.; je tedy porušením jednoho ze základních lidských práv a svobod ze strany státu. Stát a jeho orgány jsou tedy povinny postupovat v řízení podle uvedeného zákona v souladu se zákonnými zájmy osob, jejichž újma na základních právech a svobodách má být alespoň částečně kompenzována.

Krajský soud v Ostravě ve svém vyjádření ze 14. 12. 1992 poukazoval na to, že poučovací povinnost soudu vůči účastníkům podle novelizovaného občanského soudního řádu se týká jen „poučení o jejich procesních právech a povinnostech“ a z toho dovozuje, že neměl povinnost poučit stěžovatelku, protože ustanovení § 5 odst. 3 zákona č. 87/1991 Sb. je ustanovením hmotněprávním. S tímto názorem Krajského soudu v Ostravě není možné souhlasit. Poučovací povinnost podle ustanovení § 5 občanského soudního řádu se sice týká jen procesních práv a povinností a podstatná část § 5 odst. 3 zákona č. 87/1991 Sb. má hmotněprávní povahu, ale právo na soudní ochranu je v zákoně č. 87/1991 Sb. upraveno v ustanovení § 5 odst. 4. Toto ustanovení jako každé ustanovení o právu na soudní ochranu je zjevně procesněprávní normou, a proto na postup při realizaci tohoto nejen procesního, ale i ústavního práva (čl. 36 Listiny základních práv a svobod) je třeba účastníka poučit. O vztahu ustanovení v § 5 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb. k odstavci druhému téhož paragrafu Ústavní soud ČSFR v tomto odůvodnění už zaujal stanovisko.

Krajský soud v Ostravě dále v rozsudku dovozoval, že kdyby nebylo údajně výše uvedené formální závady, bylo by nutno podání navrhovatelky zamítnout proto, že ke znárodnění předmětného majetku došlo ze zákona č. 115/1948 Sb. již ke dni 1. 1. 1948, tedy mimo rozhodné období, jak je chápe zákon č. 87/1991 Sb.

Zákon č. 87/1991 Sb. se vztahuje na zmírnění následků některých majetkových křivd učiněných v období od 25. 2. 1948 do 1. ledna 1990. Krajský soud v Ostravě byl toho názoru, že ke znárodnění nemovitostí, jejichž vydání se navrhovatelka domáhá, došlo výměrem odvětvového ministerstva, který se opírá o zákon č. 115/1948 Sb. ze dne 28. dubna 1948, o znárodnění dalších průmyslových a jiných výrobních podniků a závodů v oboru potravinářském a o úpravě některých poměrů znárodněných a národních podniků tohoto oboru, takže došlo ke znárodnění zestátněním zpětně ke dni 1. 1. 1948. Výměry příslušných odvětvových ministerstev, jak dovozuje Krajský soud v Ostravě, pak stanovily jen rozsah provedeného znárodnění a nic nemohly změnit na skutečnosti data 1. 1. 1948. Touto konstatací krajský soud vyloučil aplikaci zákona č. 87/1991 Sb. na projednávaný případ a jakékoli další dokazování prohlásil za zbytečné.

S takovým závěrem krajského soudu nelze zásadně souhlasit. Je jasnou a závažnou právní skutečností, že k vydání zákona č. 115/1948 Sb. došlo dne 28. dubna 1948, tj. v rozhodném období stanoveném zákonem č. 87/1991 Sb. Vydáním zákona č. 115/1948 Sb. došlo ke křivdě, jak ji má na mysli ustanovení § 1 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb. Až do doby vydání zákona č. 115/1948 Sb. navrhovatelka užívala všech atributů souvisejících s výkonem vlastnického práva, tj. věc držet, užívat, požívat (a byť i již jen iluzorně) i jí disponovat. Zákon č. 115/1948 Sb. byl koncipován jako nástroj třídního boje, jehož účelem bylo upevnit diktaturu totalitní moci. O tom svědčí i jeho retroaktivita, což ve vztahu k praktickému výkonu vlastnického práva znamenalo rozpor tohoto normativního aktu s právem vlastnit i se základními principy právního státu. Dobu vzniku majetkové křivdy ve smyslu zákona č. 87/1991 Sb. je proto nutno vztáhnout k datu přijetí zákona č. 115/1948 Sb. K majetkové křivdě tedy došlo v rozhodném období, jak je chápe zákon č. 87/1991 Sb.

Vyloučení případů znárodnění, ke kterým došlo zákony vydanými v rozhodném období ve smyslu zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, jen proto, že zákon (v tomto případě zákon č.

115/1948 Sb.) obsahoval ustanovení o zpětné účinnosti k datu, které nespadá do rozhodné doby ve smyslu zákona č. 87/1991 Sb., je v rozporu s principy ústavní a zákonné ochrany vlastnického práva, tj. v rozporu s ustanovením čl. 11 odst. 2, první a druhé věty, Listiny základních práv a svobod (ústavní zákon č. 23/1991 Sb.).

Ústavní soud ČSFR konstatuje, že bylo ve smyslu ustanovení Listiny základního práva svobod povinností odvolacího soudu, pokud byl toho názoru, že formální vada je zásadní překážkou řízení, vést navrhovatelku k úpravě petitu nebo alespoň připustit dovolání podle ustanovení § 238 odst. 2 písm. a) občanského soudního řádu, protože jde o rozhodnutí zásadního významu z hlediska ochrany základních práv a svobod občanů.

Poznámky pod čarou:

1) Tento uveřejněný nález bývalého Ústavního soudu ČSFR se ještě ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek dává takto na vědomí soudům pro jeho úzkou souvislost s občanským soudním řízením i se stanoviskem pod č. 34/1993 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.